

Sekce 7 – Dítě, žák a student v kontextu pedagogické reality

ŽIVOTNÍ VZORY SOUČASNÝCH DĚTÍ

ROLE MODELS AND IDOLS OF THE CONTEMPORARY CZECH CHILDREN

Darina Jandáková, Leona Stašová, Monika Žumárová

Abstrakt: Příspěvek se zabývá zdroji a vnímáním životních vzorů u současných dětí. Vychází z analýzy vlastních empirických dat získaných strukturovanými rozhovory s českými dětmi ve věku 6-17 let a klade si otázky související s potřebou existence vzorů u dětské populace, s představiteli těchto dětských vzorů, se zdroji syčení této potřeby a charakteristikami hodnocení přijímaných představitelů životních ideálů. Situace v České republice je srovnávána s podobně laděným výzkumem realizovaným mezi čínskými dětmi a mládeží. Cílem příspěvku je tak též pohled na odraz světa dospělých ve svébytném světě dětí a jejich představ o životě.

Klíčová slova: děti, životní vzory, výzkum dítěte, média

Abstract: The paper deals with resources and the perception of role models and idols among the contemporary children. On the basis of empirical data obtained from structured interview with czech children aged 6-17 there are questioned issues related to the need for the existence of patterns in the child population, to the representative of the role models and idols, to the sources of creating the idols and heroes and their characteristics. At the end there is made the comparison between our survey and the research among the chinese children and young people. However, the aim of the paper is to show the reflection of the world of adults in the social world of contemporary children and their ideas about life.

Key words: children, idols, research of children, media

1 ÚVOD

Jednou z potřeb každého jedince zvláště v období dětství a mládí je potřeba vzorů. Mladý člověk se identifikací se vzorem snaží naplnit touhu po uplatnění ve společnosti a v různorodých sociálních skupinách, touhu po nalezení svého místa v sociální struktuře a po získání takových atributů, které druzí uznávají a oceňují. Identifikace a následování pozitivních vzorů je tak důležitou součástí úspěšné socializace i utváření vlastní osobnosti. Sociologické přístupy rozvíjené počátkem 90. let 20. století přinesly obrat ve vnímání světa dětí a jejich konstrukce. V perspektivě těchto nových paradigmat je svět dětí nejen prostým odrazem světa dospělých, ale děti jsou vlastními aktivními tvůrci tohoto světa, světa dospělých a tak i celé společnosti (Corsaro, 2005, 5-27). Z takového úhlu pohledu je také svět dětských vzorů nejen prostým odrazem vzorů a idolů, které se uplatňují ve světě dospělých, ale děti samy určují kriteria výběru a následování vzorů. A tak, i když jsou jejich volby formovány žitým světem dospělých, není to vliv jediný a rozhodující. Následující text ukazuje výsledky části analýzy věnované životním vzorům současných českých dětí, která je doplněna některými společnými tématy z výzkumu realizovaného mezi čínskými dětmi a mládeží.

2 VZORY A IDOLY ČESKÝCH DĚTÍ V KOMPARACI S ŠETŘENÍM ČÍNSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE

Prezentovaná data pocházejí z první části výzkumu věnovaného životním vzorům současných českých dětí. V této části bylo analyzováno 259 rozhovorů (dotazníků) dětí ve věku 6-17 let¹⁸⁰. V souboru bylo zhruba rovnoměrné zastoupení chlapců a dívek (128 chlapců, 131 dívka). Šetření proběhlo v průběhu první poloviny roku 2009 a bylo realizováno formou rozhovoru u mladších dětí, starším byly otázky předloženy formou dotazníku. Obsah i struktura dotazování byly totožné. Široké věkové rozpětí dotazovaných dětí mělo umožnit srovnávání mezi jednotlivými věkovými kategoriemi a sledování proměn životních vzorů v průběhu vývoje.

Oblast vzorů byla u dětí sledována otázkami „*Čím bys chtěl/a být, až budeš dospělý/á*“, „*Komu by ses chtěla v dospělosti nejvíce podobat? Jako kdo bys chtěl/a být?*“ a dalšími dílčími otázkami, které měly pomoci charakterizovat uváděné vzory. Na obě hlavní otázky odpovídali respondenti širokou paletou odpovědí. U otázky na budoucí povolání se objevovaly velmi různorodé profese. Zajímavým byl i ten fakt, že většina z nich byla skutečně reálnými variantami společenského uplatnění, fiktivní, pohádkové či fantazijní postavy se vyskytovaly řídce. Z těch povolání, která se objevovala častěji než ostatní (a bylo jich v celkovém součtu více než 50%), lze jmenovat především povolání sportovce, herečky, policisty, veterináře a podnikatele. Přitom výskyt jednotlivých povolání byl silně vázán na pohlaví dotazovaných. Dívky se podstatně častěji viděly v profesi hereček, kadeřnic, lékařek, učitelek, ale i veterinářek. Chlapci byli naopak více přitahováni profesí sportovce, automechanika, policisty a podnikatele. Bylo tak možné sledovat genderové stereotypy, které přiřazují povoláním a profesím vazbu na určitou sociální roli, která je vnímána více jako mužská či ženská.

I další stěžejní otázka „*komu by se děti chtěly v dospělosti nejvíce podobat, jako kdo by chtěly být*“ ukázala zajímavou a pestrou škálu odpovědí. Překvapivým faktem byla silná vazba více než jedné třetiny dětí na rodiče, otce nebo matku, a to ve zhruba stejném zastoupení (17% matka, 15% otec). 10% dotázaných pak uvedlo, že by chtěli být originálem, tedy podobat se především sami sobě. Jiný člen rodiny se objevil v necelých 9% odpovědí.

Většina dětí, které se chtěly podobat otci nebo matce, pak preferovala rodiče stejného pohlaví. Přesto se objevily i vazby křížem, které byly o něco silnější ve směru syn – matka. Tíhnutí k volbě vzoru mezi rodiči se projevovalo především u nejmladších dětí ve věku 6-8 let, rozdíly mezi pohlavími zjištěny nebyly. S přibývajícím věkem se vzory rekrutovaly z jiných sfér, zvláště patrné to bylo na odpovědi „*chci se podobat sám sobě*“, která se nejčastěji objevovala u nejstarších respondentů bez silnějšího vlivu pohlaví. Snaha o emancipaci v rámci rodinného systému se tak projevovala i na této úrovni. Téměř polovina dětí volila své vzory z rodiny, síla rodinného zázemí a z nich pocházejících vztažných vzorců byla tedy poměrně značná.

Pouze nepatrná část (7%) volila vzory ze školy nebo ze zájmových kroužků, o něco silněji tato sféra působila na dívky a na starší věkové kategorie. Nositelé vzorů dětí byli nejčastěji představitelé dospělé populace, proto se mezi nimi vrstevníci objevovali minimálně.

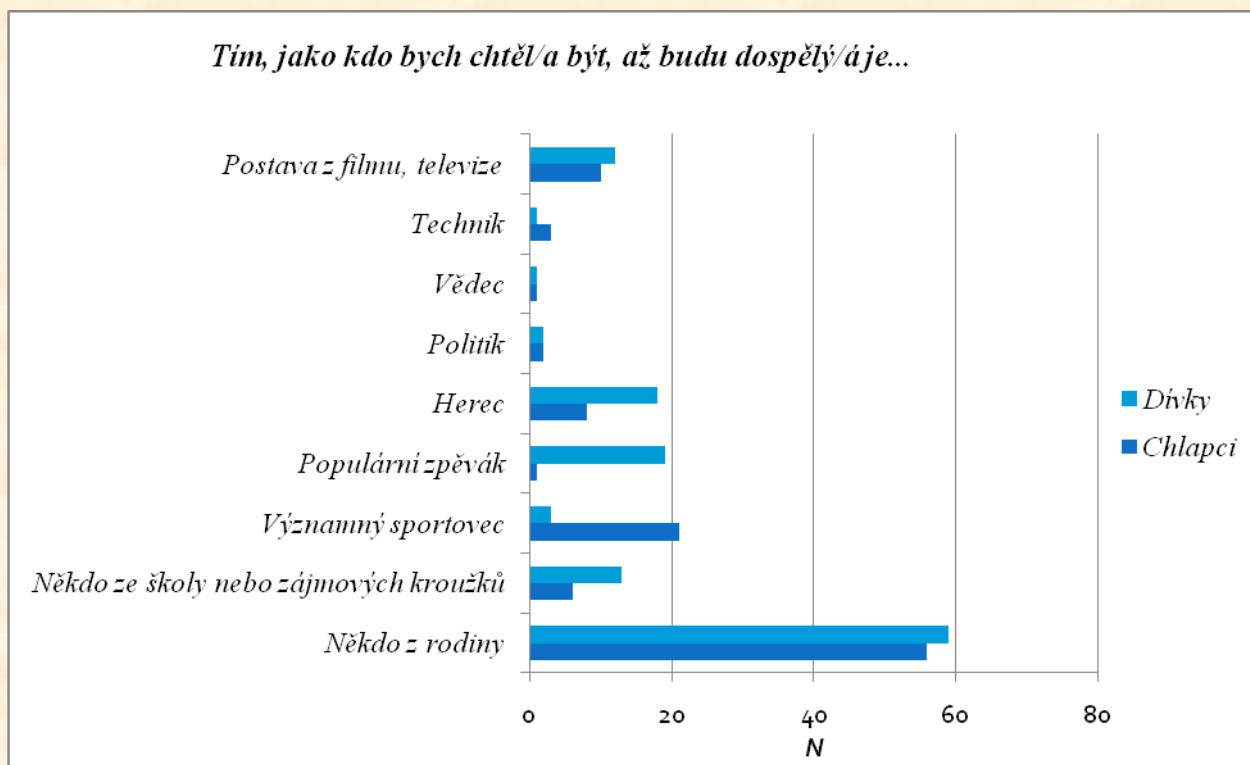
Chlapci v 16% volili svůj vzor ze světa sportovců, dívky se častěji obracely ke světu populárních herců a zpěváků. Nezanedbatelná byla i skupina vzorů z oblasti médií.

---

¹⁸⁰ Ve výzkumu bylo reflektováno pojetí dítěte dle Úmluvy o právech dítěte jako osoby do 18 let věku (Koblová, Mišurcová, 1998).

Více než 50% životních vzorů bylo z bezprostřední blízkosti dětí, jednalo se o osoby, s nimiž děti mají časté interpersonální kontakty.

Graf č. 1: Oblasti, z nichž pocházejí vzory dětí

Většina dětí volila své vzory ze současnosti, pouze chlapci v několika případech volili vzory z jiné časové dimenze.¹⁸¹

Zajímavou částí šetření pak bylo odhalení příčin, které vedou děti k tomu, že si vybrané osoby volí za životní vzory. Tato oblast byla zjišťována dvěma různě položenými otázkami. První z nich byla otevřenou otázkou, druhá nabízela v předložené škále charakteristiky, k nimž se měli respondenti vyjádřit.

V otevřené otázce děti spontánně volily především takové oblasti jako povahové vlastnosti, schopnosti, dovednosti a vzhled. Dívky ve větší míře preferovaly povahové vlastnosti a vzhled, chlapci naopak kladli důraz na schopnosti a dovednosti. Stejně tak se u chlapců více než u dívek objevily takové charakteristiky jako aktivity, které vybraná osoba koná, materiální atributy (má něco zajímavého) a úspěch a výsledky. Dívky pak měly větší tendenci upřednostňovat pomoc ostatním a vztahy k druhým.

Tabulka č. 1: Hodnocení charakteristik životních vzorů dětí¹⁸²

Charakteristika	Chlapci (v %)	Dívky (v %)	Celkem (v %)
Vzhled	14,7	25,6	20,5
Povahové vlastnosti	22,9	32,8	28,2
Schopnosti a dovednosti	28,4	15,2	21,4
Úspěch a výsledky	7,3	4,0	5,6
Aktivity, které koná	9,2	3,2	6,0
Materiální atributy, má něco zajímavého (oděv, nástroj,...)	8,3	2,4	5,1
Pomoc ostatním, vztahy k druhým	4,6	8,0	6,4
Ostatní odpovědi	4,6	8,8	6,8
Celkem	100,0	100,0	100,0

Zajímavé bylo též srovnání mezi věkovými kategoriemi. Mladší děti spíše preferovaly vzhled a povahové vlastnosti, zatímco ocenění úspěchů a výsledků osoby se objevovalo častěji u starších dotazovaných.

V další otázce byli respondenti požádáni o to, aby zhodnotili, zda předkládaná charakteristika je důvodem, proč by chtěli být jako vybraný vzor. Zde se projevovala jednak celkově větší zdrženlivost chlapců v hodnocení, jednak důraz, který dívky v porovnání s chlapci kladly na vzhled, chování a oblibu u ostatních.

Otázky na životní vzory a ideály byly vztaženy také do kontextu s možným socializačním vlivem médií. Ukázalo se, že zkoumaný soubor dětí je sice vystaven pravidelnému působení mediálních hrdinů¹⁸³, avšak vzory z této oblasti uvádělo pouze 8,4% dotazovaných.

Zajímavé srovnání umožňují výsledky výzkumu mezi čínskými dětmi a mládeží publikované v roce 2006. Xiaozhong sledoval téma z poněkud jiné perspektivy, avšak řada problémů se nacházela velmi blízko oblastem našeho šetření. Čínský výzkumný soubor obsahoval 966 respondentů ve věku 12-13 let a 21-22 let a soustředil se na uctívání idolů. Oba používané výrazy *idol* a *worship* se zdají být blízko takovým atributům jako je zbožňování, slepé následování, ztráta sebekontroly, atd., ale ukázalo se, že šlo vlastně také o životní vzory a ideály dětí a mládeže. Autor dospěl ve své analýze k závěru, že 77,3% dětí ze studované skupiny má nebo měla idoly a 64% v současnosti uctívá jeden nebo více idolů. Těmito idoly byly nejčastěji populární hvězdy (filmové hvězdy, zpěváci, sportovci, modelky), významné osobnosti (politici a vojenští vůdci, vědci, umělci, myslitelé..), podnikatelé, rodiče a rodinní příslušníci, učitelé a přátelé, fiktivní postavy (bohové, legendární postavy, hlavní postavy filmů..) a oni sami. Rodiče však nebyli voleni zdaleka tak často jako v našem šetření, což může souviset s rozdílným věkovým rozpětím dotazovaných.¹⁸⁴

¹⁸¹ Z jiné časové dimenze neznamenal totéž jako z minulosti. Respondentům byly nabízeny obě varianty, jiná časová dimenze pak odkazovala především k fiktivním časoprostorům.

¹⁸² Tyto varianty vznikly kategorizací odpovědí na otevřenou otázku „Co se ti na té postavě nejvíce líbí?“

¹⁸³ Téměř polovina dětí sleduje filmy nebo seriály každý den (48,7%).

¹⁸⁴ U českých dětí však i ve věku 15-17 let bylo ještě 18% respondentů, kteří považují rodiče za své životní vzory.

Zajímavé byly odlišnosti ve výběru idolů mezi čínskými chlapci a dívkami. Zde se objevily největší rozdíly v kategoriích rodiče a příbuzní, učitelé, přátelé a ostatní. Dívky vybíraly rodiče a příbuzné dvakrát častěji než chlapci, otcové se u nich dokonce objevili hned na prvním místě. U chlapců se objevil pouze otec a to až na 7. pozici za několika populárními osobnostmi. Taková silná vazba dívek na otce se v českém šetření neprojevila. Pro obě pohlaví v čínském výzkumu převládali jako idol muži, pokud se u dívek vyskytla žena, jednalo se o popovou hvězdu či matku. Tuto odlišnost by bylo možné vysvětlit kulturními zvyklostmi a silnou vazbou na maskulinní vzory v čínské společnosti.

Dívky také daleko více volily vzory ze své bezprostřední blízkosti, zatímco chlapci se obraceli především k populárním hvězdám a osobnostem. Xiaozhong (2006, 93) uvádí, že „dívky jsou více připraveny emočně se identifikovat s rodiči a příbuznými a vybírají si lidi, s nimiž jsou v blízkém vztahu. Chlapci si pak třikrát až čtyřikrát častěji vybírají sebe, což znamená, že jsou více sebevědomí a sebestřední.“

Většina respondentů v tomto výzkumu kladla u svých idolů důraz na talent a dovednosti, profesní vývoj, charakter a celkový vzhled. Moc a peníze se ukázaly jako relativně nedůležité faktory (pouze 9% respondentů). Další důležitou složkou ovlivňující výběr bylo osobní charisma.

Xiaozhong vnímá existenci idolů jako pozitivní fenomén právě proto, že hodnoty, které mladí lidé na idolech uctívají, jsou kladné. Uctívání vzorů je druhem zábavy, odpočinku a estetické aktivity, které má daleko k fanatickým projevům a slepému následování (mimo některé extrémní případy spojené s projevy fašismu, mafií, ...) Děti a mládež přistupují k hodnocení svých vzorů kriticky a jsou připraveny je zavrhnout v případě, že se ukáže nedostatečnost jejich kvalit. Autor uvádí, že školní vzdělání by mělo hrát důležitou roli při výběru idolu a navrhuje zavést výuku s tím spojenou do systému školního vzdělávání.

3 ZÁVĚR

Šetření českých dětí ukázalo, že podporovanými vlastnostmi vzorů jsou nejen materialistické hodnoty typu vzhled nebo vlastnictví, ale kladně vnímané hodnoty jako schopnosti, dovednosti, vztahy k druhým. Potvrdilo se, že na utváření vzorů se stále poměrně silně podílí rodina, jednak osobností rodičů, jednak výchovou k hodnotám. Ve srovnání s čínskou populací dětí a mládeže byly české děti poměrně silně vázány na vzory ze svého bezprostředního sociálního okolí, především na rodiče.¹⁸⁵ Kromě toho zde nebyla tak silná vazba na mužské vzory jako v čínské populaci. Ukázalo se, že i přes silný tlak médií se děti zvláště mladšího věku vztahují k vzorům, s nimiž jsou v blízkém a osobním vztahu. Hrozba tlaku médií pak může být silnější především u dětí s nedostatečným rodinným zázemím a absencí přirozených vzorů, s nimiž by se mohly identifikovat. Zdá se, že pokud budou takové osobnosti v dosahu populace dnešních dětí, budou je děti za své životní vzory i nadále volit. Výzkumné téma tak nabízí zajímavé podněty pro další pedagogický, sociologický i psychologický výzkum.

---

¹⁸⁵ I přes zřetelnou vazbu na věk dotazovaných pocházelo i v nejstarší věkové kategorii 15-17 let 35,5% životních vzorů z okruhu rodiny.

LITERATURA

CORSARO, W. *The Sociology of Childhood*. 2. vyd. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2005. 359 s.

HANDEL, G. CAHILL, S. E., ELKIN, F. *Children and Society. The Sociology of Children and Childhood Socialization*. New York: Oxford University Press, 2007. 372 s.

KOBLOVÁ, S., MIŠURCOVÁ, V. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis, 1998. 94 s.

XIAOZHONG, H. Survey Report on Idol Worship Among Children and Young People. In *Chinese Education and Society*, vol. 39, no. 1, January/February 2006, s. 84-103

Kontakt

Darina Jandáková, Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové

darina.jandakova@seznam.cz

Mgr. Leona Stašová, Ph.D., Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové

leona.stasova@uhk.cz

PaedDr. Monika Žumárová, Ph.D., Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové

monika.zumarova@uhk.cz

[zpět na obsah](#)